

הלכות לולב סימן תרמח

(ט) רבו (לח) פסול, ואם על הטמו, (לט) אפלו כל-שהוא פסול, [*] וקטמו הינו *מקום שמתחיל להתקצר ולהתקצר כלפי ראשו: ל' יגש אומרים, דהא דבשנים ושלשה מקומות פסול הינו דוקא כשנחפשו הנמור ברבו אף-על-פי (מ) שבשטח (פ) התכבירות הוא מעוט, אבל במעוטו, כגון (מא) *שבלם (יח) מצד אחד של אתרוג, קשר. יגש פוסלים (מב) אפלו במעוטו של צד אחד: יא (מג) *אם היא מתצה על מתצה במקום אחד, (מד) יגש מכשירים (מט) יגש פוסלים: יב מקטמו ואלך, דהינו *מקום שמתחיל לשפע עד הפטמא, פוקל (כ) תנוית (מה) וכל *שנוי (כא) מראה

פ סור שלם הראוי והראוי, וכן כתב הרמב"ם צ"ע שם הרמ"ם אה"ק שם שלם אחי נחיהל ר' שב' בעם הראוי

שערי תשובה

[*] וקטמו הינו מקום בו, יצן בבית-יוסף שהביא לשון רש"י שכי וקטמו בעיני נבחה ששפיע משם כי וגם הביא לשון הראש תוס' דגרי קמב ב' לשונות בפרוש דגרי הראש מ"ש וכן עמא דבר, אם הפקק עם בעי נבחה עמ' לפל או הוהג דקא מעבי נבחה ולמעלה ואין עבי נבחה בכלל, ובשון השיע שכתב מקום שמתחיל בו וכן לקמן סעיף יב מקום שמתחיל לשפע כו' משמע קצת דלשונא בתרא עקר דאין עבי נבחה בכלל; אך המח"ב כי בשם בורו רוב נ"ל ועבי נבחה בכלל הפסול לסל תנויה בכ"ש, ע"ש, ואפשר דגם בשיע מ"ש מקום שמתחיל בו וגם מקום בכלל, דבין דעתם נקטנו להקרא, וקצת ספק בר, הו"ל דמ"ר טעמא שפתיח' נראה לעינים יותר וא"כ בעי נבחה ג"כ לא גרע טעמא שפ"ע שגם שם נראה לעינים להקרא, ומ"ש אפשר בשעת הדיק' של לקל פש"א: ימים: [טז] ויש פוסלים, ע"ה"ט. ור"י ב"מא שכתב שצ"ח להקרא לרב ביראם, וקא"ר קמב בשם הפכ"ט שאם אין נראה לעין מקטמ' דקטמו וצריך להקטמ' אין הן כל-שהוא שפ"סל, ע"ש. יכפ"ט באר יזמר, הינו וקטמו טעם נראה אף בתטמו אינו פוסל, ע"ש: [כז] מראה, עין בחי"ט, וצ"ע בשי"ת פניאריה סימן ה שאיתן אתרוגים המצויים אצלנו לפעמים נקצא בהם מראה אדם כדם

באר היטב

העקץ הינו נוטל ואינו בעולם וא"א לחברו, אבל אם אפשר לחברו ע"י פהט או פ"צא בו ואינו נפר מפ"ר לטלו ביום ב' ולברך, אף ביום א' יש להחמיר, ע"ש: (טז) רבו, מדקתם טעמע דס"ל רבו משיני צדדין כמ"ש הטור: (פ) התכבירות, מ"י שיקום התכבירות עצמם הוא המעוט: (יז) מצד א', וכתב המ"א: משמע דאם נחפשו מהם לצד השני מקרי רב דהרי רב הקפו אצ"פ שאינו רבו של כל האתרוג, ע"ה"ל: (יט) ויש פוסלים, וקצ"ה, למה קמב כ"ס"י דאם פלם בצד אחד קשר הוא ה"ל מתצה על מתצה: וי"ל דהתם מ"רי שאינו מתצה של כל האתרוג רק של הקפו כמ"ש"ל ולכן קשר, מ"א: (צ) תנוית, כמין ב' אבעבועות לפחות, והוא שיהיה נראים לעין קשקשו בידו, מ"רי"ט, כוה"ג, מ"א: [כא] מראה, ודוקא כשנראה

באר הגולה

דקטמו לן דאפלו כל-שהוא, שם בודאי אפלו בעד אחר: * מקום שמתחיל להתקצר וכו', יצן בבית-יוסף דיעת הרמב"ם והרמ"ם גיאת דתטמו הינו למעלה קרוב לשושנא, אבל בטור ושלחן-ערך סתמו בדעת הרא"ש דהשפיע קרוב חטם, ומצד הרא"ש דכן הוא גם-כן דעת הרבנו הגאון והרמ"ם, ולכן פתח הטור דמקום שמתחיל לשפע, וכן אס"פ פננת השלחן-ערך, והנה לקאונה הנה נראה לומר דהוא מחצי האתרוג ולמעלה, אבל קאטמו זה אינו, דא"כ כ"ס"י עם התנויה מתפשט על רבו של האתרוג ממלא הוא על הטטמו גם-כן, ובקשר על ש"י שכתב דעבי נבחה של האתרוג הוא קרא חטם"ט, א"כ"פ עם התנויה מתפשט על רבו הרי חטמו בכלל, ובקשר וכן בפוסקים מוכח דהרי מלי נבחה ויביתר יקשה על הסגוראבתם ושארי אתרוגים שכתבו, הנה דברבו פסול דוקא אם הוא משיני צדדים ולא מצד אחד, ולמה לא נפסל בכל גוני משעם דהוא על חטמו, ועל-פירוש אנו צריכין לומר דלכלי עלמא מתחיל חטם באתרוג אחד שיעור רבו של האתרוג ולא קדם, וע"ן בשערי-תשובה דע"פ ר' לח"ט גם לדעת רש"י דאם מנפשי תנוית במקום נבחה לבד, ודומק את עצמו דגם פננת השלחן-ערך הוא כן, ולענין דצ"י לשון השלחן-ערך לא משמע כן, וכן בלבוש מוכח דהוא פננת השלחן-ערך הוא על השפיע לבד ולא על מקום נבחה ושהעיקר טעמו דרש"י והשמיט פתב' עבי נבחה, ועל-פ"סנים במקום הדיק' בודאי יש להקל גם ביום ראשון ולברך עליו: * שבלם מצד אחד של אתרוג וכו', יצן בבית-יוסף שמתצד דאפלו הנה יותר משלשה תנויות פשר נזה, פ"ן ש"על-פ"סנים הם מעוטו של כל האתרוג, אף לפי מה שפ"סנים לבסוף אין תוכו ברוי כל-כף, ע"ן ש"ס, ומיום ראשון ואילך בודאי יש להקל בזה: * אם הוא מתצה על מתצה וכו', ויש פוסלים.

משנה ברורה

(מג) רב כל שטח האתרוג משיני הצדדים: (לח) פסול, דאינו (מג) הדרגה: (לט) אפלו כל-שהוא פסול, שצ"ח (מד) שם לעינים יותר משאר מקומות שבו"י, שפ"א"תו שפ"ע אדם נותן צינור: (מ) שבשטח התכבירות וכו', פרוש, שיקום התכבירות עצמם היא המעוט: (מא) שבלם מצד אחד, משמע דאם נחפשו מהם גם לצד השני מקרי רבו של כל האתרוג, ע"ה"ל: (מב) אפלו במעוטו, הלבוש האליה רבה פסקו בפדעה הראשונה, וכן משמע גם בפרי"מגדים שאין פסול עד שיתפשט ברובו; מיהו, אם נחפשו גם לצד השני של האתרוג, כבר בארנו בסעיף-קטן הקודם דמקרי רבו בזה לכלי עלמא: יא (מג) אם הוא מתצה על מתצה, לא מ"רי שהיה חצי האתרוג של צד אחד מראשו עד זנבו, דהא בראשו לבד פוסל תנוית במעוטו, וכנ"ל בסעיף ט, (מו) אלא מ"רי דהמתצה היא כלפי העקץ בכל הקפו האתרוג: (מד) יש מכשירים, סבי"א להו (מו) דאפשר לצמצם, והלש-פוסלים סבי"א להו דאי אפשר לצמצם"ט, והלדי"א (מח) יש להתמיר בפדעה פתירתא מהנקט אותה המתבר לבסוף, וע"ן בפרי"מגדים שכתב דלא סגי אם ימצא רב בהקשר על-ידי מדידה, אלא צריך שצ"ח לעינים בלא מדידה"ט, ובפרי"מגדים חולק על זה, ע"ן ש"ס: יב (מה) וכל שנוי

יצן במגן אברהם שהקשה, דא"כ"פ למה קמב בסעיף י' דאם פלה בצד אחד פשר, הא הרי לה מתצה על מתצה? ובספר הגדולשע פרץ בפליטות דשם מ"רי שגומדים במעוטו ואינו מתחזק מתצה, וכאן מ"רי שמתחזק מתצה כמין מוכח דאפשר לצמצם, ע"ן ש"ס: * מקום שמתחיל לשפע עד הפטמא, ובטמא בכלל, וכדמכח בבית-יוסף דתפס לחמא פדעת טרפנו תנאל והר"ף דשפ"ע א"כ"פ בכלל חטם, אבל מפל טקום לא הוציא מפלל זה שישט הרמב"ם והרמ"ם גיאת דהדר קרי חטם, וכן משמע מלשון הרבנו הגאון דהקצ"ח, וכן פתח פסול בו, וכן פתח פסול השקל בסוף הסיפון (א"כ"פ מה שכתב הפטמא, ובאר הפתח כמ"א סעיף ז היא מה שקורין שושנא, שלא בדרדוק פתב, דאנו תוקפין לדינא דפסקא הוא הדר ששושנא עליו ולא השושנא עצמו; ואפשר שפ"ס למ"ו הרמ"א לסימנא כולמא מקום הפסול, וכן משמע משה שפ"ס ראה לדבריו מדברי הרמב"ם): * שנוי, משמע דוקא שנוי טראח ולא שארי פוסלים, וכן פתבו רבנו יצ"ח והרא"ש, דלא ב"ר"ן שפוסל גם בנסדק כל-שהוא בתטמו, ולדידה אם נסדק בתטמו פסול כל ו' דאין זה הדר, והוא הדין כל פוסלי אתרוג [מ"א], והנה לה"ר"ן, בין נסדק בין חסר בין נקלף ונשאר א"כ האתרוג, הכל פסול בתטמו כל-שהוא"ט) ופסול כל שצ"ח, ומיהו אין הלקה כן, אלא כרצה הראשונה דרק שנוי נראה ותנוית פוסלים בתטמו כל-שהוא ולא שאר פוסלים, והכל מקום בכבש כל-שהוא וכן פ"שאר פוסלי הדר, דעת האליה רבה להחמיר כש"מ"שאו"ר שהובא בשלחן-ערך ובכורי יעקב, א"כ לפי מה שכתב הרמ"א בסעיף ה' טעם הדעה הראשונה המתירין בתטמו בנסדק, ע"ן ש"ס, ומילא לפי דעת הש"מחמירין שם דאף ברבו מפסל, ממילא בתטמו כל-שהוא, וכן א"כ"פ דעת הרמב"ם, הובא בבית-יוסף בסימן תרמח, וע"ל"ן נראה דמש

שער הצי"ן

(מג) מנן אברהם ושי"א: (מג) רא"ש ושאר פוסקים: (מד) פוסקים: (מה) פרוש, דכזה דהאסור משום קנפ"ר, מקרי רב הקפו לחוד גם-כ"פ בשם רבו, אבל ברבו במקום אחד לא מקרי רבו רק פקשה רב כל שטח האתרוג, וכנ"ל בסעיף-קטן לו [פ"מ"ג ושי"א]: (מו) בפרי"מג"ב: (מז) מגן-אברהם ושי"א: (מח) ש"י"ו ואלהיה רבה ופרי"מגדים:

יצן במגן אברהם שהקשה, דא"כ"פ למה קמב בסעיף י' דאם פלה בצד אחד פשר, הא הרי לה מתצה על מתצה? ובספר הגדולשע פרץ בפליטות דשם מ"רי שגומדים במעוטו ואינו מתחזק מתצה, וכאן מ"רי שמתחזק מתצה כמין מוכח דאפשר לצמצם, ע"ן ש"ס: * מקום שמתחיל לשפע עד הפטמא, ובטמא בכלל, וכדמכח בבית-יוסף דתפס לחמא פדעת טרפנו תנאל והר"ף דשפ"ע א"כ"פ בכלל חטם, אבל מפל טקום לא הוציא מפלל זה שישט הרמב"ם והרמ"ם גיאת דהדר קרי חטם, וכן משמע מלשון הרבנו הגאון דהקצ"ח, וכן פתח פסול בו, וכן פתח פסול השקל בסוף הסיפון (א"כ"פ מה שכתב הפטמא, ובאר הפתח כמ"א סעיף ז היא מה שקורין שושנא, שלא בדרדוק פתב, דאנו תוקפין לדינא דפסקא הוא הדר ששושנא עליו ולא השושנא עצמו; ואפשר שפ"ס למ"ו הרמ"א לסימנא כולמא מקום הפסול, וכן משמע משה שפ"ס ראה לדבריו מדברי הרמב"ם): * שנוי, משמע דוקא שנוי טראח ולא שארי פוסלים, וכן פתבו רבנו יצ"ח והרא"ש, דלא ב"ר"ן שפוסל גם בנסדק כל-שהוא בתטמו, ולדידה אם נסדק בתטמו פסול כל ו' דאין זה הדר, והוא הדין כל פוסלי אתרוג [מ"א], והנה לה"ר"ן, בין נסדק בין חסר בין נקלף ונשאר א"כ האתרוג, הכל פסול בתטמו כל-שהוא"ט) ופסול כל שצ"ח, ומיהו אין הלקה כן, אלא כרצה הראשונה דרק שנוי נראה ותנוית פוסלים בתטמו כל-שהוא ולא שאר פוסלים, והכל מקום בכבש כל-שהוא וכן פ"שאר פוסלי הדר, דעת האליה רבה להחמיר כש"מ"שאו"ר שהובא בשלחן-ערך ובכורי יעקב, א"כ לפי מה שכתב הרמ"א בסעיף ה' טעם הדעה הראשונה המתירין בתטמו בנסדק, ע"ן ש"ס, ומילא לפי דעת הש"מחמירין שם דאף ברבו מפסל, ממילא בתטמו כל-שהוא, וכן א"כ"פ דעת הרמב"ם, הובא בבית-יוסף בסימן תרמח, וע"ל"ן נראה דמש

הַלְבוּת לְלוֹב סִימָן תְּרַמָּה

ביאורים ומוספים

[משנ"ב ס"ק מה]

כְּגוֹן שְׁחֹרְטוּ (82) לְקַדְּשׁוּ.

82) ואם עתה כשהאתרוג ירוק לא ניכרת השחרות אבל לאחר שיוצאיה תהיה ניכרת, דעת הגר"ש אלישיב (הגר"מ גרוס, תורת המועדים ס"ק כו אות ד) שכשר.

83) וספק מראה לבן באתרוג, שבשמתכלים בשמש נראה לבן ממש אך כשמתכלים בצל נראה כנוטה לצהוב, כתב בשו"ת שבת הלוי (ח"ט סי' נו אות ב) שההבטה בצל היא היותר אמיתית להבחנת המראה, משום שלקרני השמש יש השפעה קצת לשינוי המראה, וכעין זה דעת הגר"ש אלישיב (אשרי האיש ח"ג פליא אות יד) שצבע המראה נקבע בין חמה לצל כמו קביעת מראה דם נדה, ולא באור שמש ישיר.

ואם אינו לבן ממש אלא רק נוטה ללבן, כתב הרע"ת תורה (סט"ז) שיש להחמיר ביום הראשון שהוא מן התורה, אבל בשאר ימים יש להקל כל זמן שאינו לבן בקליפה הקשה של ביצה או כחלבון לאחר בישול, אמנם הגר"מ קרליץ (חוט שני סוכות עמ' רפה) הביא בשם הגר"ש ברמן, שהחזו"א היה מקרב את האתרוג לחולצתו לראות האם הוא לבן ממש, וכן דעת הגר"ש אלישיב (פרי ידרי עמ' 33) שנוטה ללבן אינו בכלל לבן, ובאשרי האיש (שם) הוסיף שהיום אין מצוי מראה לבן.

וצבע לבן שנהיה באתרוג מפני שבשעת גדולו היה מונח עליו אתרוג אחר שכיסוהו מהשמש, דעת הגר"מ קרליץ (שם ד"ה כמה פרטי דינים אות ה) שכשר, וטעמו משום שלובן זה אינו לובן אמיתי, ורק על האתרוג הוא נראה מראה לבן, וכן כתב בספר כשרות ארבעת המינים (עמ' טו), מפני שכשיצאית האתרוג, יצאית גם חלק זה.

ומראה אפור כעין עפר, הביא בספר ארחות רבנו (ח"ב עמ' רעא) שהוא מראה שכיח באתרוג וכשר, והוא סוג של בלעט"ל.

ומראה הנוטה לשחור, כתב הרע"ת תורה (שם) שנחשב לשינוי מראה ופסול, וכן כתב בחוט שני (שם עמ' רפג).

ומראה חום, כתב החיים וברכה (אות שב) שאם מראהו כזה הרבה פסול משום שהוא נוטה לשחור, אבל בסתם חום בקליפת הערמוניה וכמשקה הקאווע אינו פסול, משום שאינו אפילו ידעה דריחה של שחור [כלומר, אין צבע חום זה רומה לצבע שחור אפילו אם הוא מאד רהוי].

ומראה כחול, דעת הגר"מ קרליץ (חוט שני שם) שכיון שהביה"ל לעיל (סי' לג סיג ד"ה הרצועות) הכשיר מראה כחול ברצועות התפילין, יתכן שגם לגבי אתרוג יחשב כמראה שחור, אמנם, היינו דוקא בכחול כזה שנוטה לשחור, אבל כמראה הירקיע נראה שאינו פסול.

ומראה אדום, הביה"ל להלן (סט"ז ד"ה אם הוא) הביא את דעת החזי אדם (כלל קנא סי"א) שלעולם כשר, ודעת הפמ"ג (אי"א ס"ק יח ו-כ) שאדם ממש פסול, אבל אדם-חום כאהינא סומקא [תמרה אדומה] כשר.

ומראה ירוק ככרתי, ראה שו"ע להלן (סכ"ב).

[משנ"ב ס"ק מו]

אָבֵל אִם אֵין נִרְאֶה לְעֵין עֲמֻמַּת דְּקוּתוֹ⁸⁴ וְצִרְיָן לְהַסְתַּמְלֵל⁸⁵, אֵין זֶה כְּלִישׁוֹהֵי שְׁפֹסֶל⁸⁶.

84) ואם יש שתי נקודות שחורות הסמוכות זו לזו, שכל נקודה בפני עצמה אינה נראית לעין ורק בגלל סמיכותן נראות לעין, דעת

הגר"ש אלישיב (אשרי האיש עמ' ריא אות טו) וכן כתב בשו"ת שבת הלוי (ח"ט סי' מז אות א) שפסול, משום שעכשיו הן ניכרות לעין ואין זה ידרי.

85) בגדר ההסתכלות הנצרכת לבדיקת האתרוג, בשו"ת המב"ט (ח"ג סי' מט), שהוא מקור דברי המשנ"ב) כתב שידרי נמדד לפי המחזיק את האתרוג בידו, שאם כשנחזיקו בידו אינו נראה לעין אלא כשמתכלל בו הרבה, הרי זה נחשב דרר, והשו"ע הרב (סכ"ב) כתב שצריך שיראה לרוב בני אדם בראיה ראשונה, והפמ"ג (אי"א ס"ק יח) כתב שדבר המצריך עיון והסתכלות, ומרחוק קצת אינו נראה, כשר, והחזו"א (א"ח סי' קמו ס"ק ה ד"ה משי"ב) ביאר בכונת המב"ט, שאם גם מקרוב צריך הסתכלות אינו פסול.

ושיעור המרחק, דעת הגר"ש אלישיב (תורת ד' מינים סי' כג הע' כג, והגר"מ גרוס, תורת המועדים ס"ק ב) שהשיעור הוא לפי איך שאחזו בידו כשנטלו לצאת ידי חובה בלי לקרבו לעין, ובאופן זה אם צריך הסתכלות רבה, כשר.

ובשו"ת תשובות ונהגות (ח"ג סי' קפא אות א) הביא מעשה שהגר"מ מב"ט ביק אתרוג בזוכית מגדלת, והחזו"א תמה מדוע צריך לבדוק בזוכית מגדלת והרי אינו נראה לעין, והשיבו הגר"ח שלדינא הוא מסכים עמו, רק נראה לו שעל כל פנים יש איזה הדור שיהיה האתרוג תמים בלי מום כלל.

86) ובאופן שבראית העין המראה נראה פסול, ולאחר התבוננות נראה מראה כשר, דעת הגר"ש אלישיב (תורת ד' מינים סי' כג סי"א והע' כו) שיש להקל בזה, כיון שאין הולכים על פי מראה העין נגד המציאות, אבל אם גם על ידי התבוננות נראה כמראה פסול ורק עם זוכית מגדלת נראה כמראה כשר, דעתו (שם) שהאתרוג פסול, משום שזוכית מגדלת אינה יכולה לקבוע שום הלכה בין לקולא ובין לחומרא, והכל תלוי במה שנראה לעין.

[משנ"ב ס"ק מח]

הֵינּוּ פְּמֻקִים טְטֻמָּה⁸⁷.

87) ואף אם הוא מסופק האם התייבש משהו בחוטמו, דעת הגר"ש אלישיב (תורת ד' מינים סי' יז ס"ז ובהע' יד) שהאתרוג פסול, ויש להחמיר שלא לברך עליו אף בשעת הדחק, וכדין אתרוג יבש שמבואר לקמן (סי' תרמט ס"ק נו) שאסור ליטלו אף בשעת הדחק, אכן, אם רק הפיטם התייבש, דעת הגר"ש אלישיב (אשרי האיש ח"ג פליא אות ח) שהאתרוג כשר, משום שהפיטם אינו בכלל הפרי אלא הוא עץ בעלמא, ולא שייך בו פסול יבש.

[משנ"ב ס"ק מט]

יֵשׁ אֲמָרִים בְּקֶא שְׂפִי אֶכְפֹּיעוּ⁸⁸ וכו', מְחַמֵּת שְׁעוּקָצִים אוֹתָהּ קִצִּים, קְשֵׁר⁸⁹.

88) כך דייק בשו"ת המב"ט (ח"ג סי' מט) מלשון רש"י (סוכה לד, ב ד"ה חזית) שפירש חזית 'כמין אבעבועות דקות', ומוה שכתב אבעבועות בלשון רבים משמע שצריך לפחות שתי אבעבועות, אכן, הרבה פוסקים (ראה שעה"צ ס"ק נד) חלקו על דקדוק זה, וביארו שרש"י כתב בלשון רבים כיון שזו הדרך שעולות הרבה אבעבועות ואין זה בדוקא.

89) ולכן נקודות שחורות שנדבקו על האתרוג מכה גורם חיצוני, כגון ריסוס וכו', כתב בשו"ת המב"ט (ח"ג סי' מט), וכן דעת הגר"ש אויערבך (הליכות שלמה סוכות פ"א ס"ב, ודבר הלכה אות ל) והגר"מ קניבסקי (ארחות רבנו ח"ב עמ' רעד) שאינן פוסלות. **המשך במילואים עמוד 82**

מילואים הלכות לולב סימן תרמח המשך מעמוד קודם

[ביה"ל ד"ה שנוי]

ז"ן נקלף ונשאר גון סף תרוג, ספל פסול פקטמו בכלי שהיא⁸¹.
(81) ההחזיק א"י קמו ס"ק ה"ה כתב במ"ב הקשה, שאם דעת הר"ן שנקלף בחוטמו פוסל בכל שהוא, על איוה אופן נאמר הדין שנקלף כולו פסול, שממה נפשך אם לא נקלף חוטמו אינו כולו, ואם נקלף מחוטמו כבר הרי נפסל במשהו, ומוכח שגם הר"ן מודה שאין נקלף בחוטמו פוסל במשהו.

להכשיר הפסולים עד שיהיה רוב הנראה לעיניים.

(80) שטובר שאף מדברי הראב"ד [שהובא בהע' הקודמת] מבראר שהטעם שפוסל הוא רק משום שמפני מיעוט דעתינו אי אפשר לצמצם, ומשמע שעל ידי מדידה גם הראב"ד יודה להקל, וכיון שמהתורה לכל הדעות די במשהו יותר מן החצי שאין בו מראה פסול כדי להכשיר, לכן באן אפשר להקל.

הלכות לולב סימן תרמח המשך מעמוד ק"ח

(90) מבראר בדבריו שבאינם גבוהים יש להכשיר אף אם נשתנה מראה האתרוג, אכן, כתב הפמ"ג (א"א סוף הסימן, קצת דיני אתרוג) זאנו לא קיבלתי בזה, ואשרי מי שיוכל ליקח אתרוג נאה הדר ונקי מכל, וכן כתב החיי אדם (כלל קנא סיח) שהיאר לדבר ה' ישתדל לקנות אתרוג בלא חזוית ובהרת.

רבלעטל' [שנעשה על האתרוג מחמת שעלה של העץ נגע באתרוג ושרט את עורו], אף שהוא גבוה קצת משאר האתרוג, דעת הגר"י קניבסקי (ארחות רבנו ח"ב עמ' ערב) שכשר, תעמו, משום שכל 'בלעטל' מורגש קצת במשמוש היד גם אם אינו גבוה, ולכן בהכרח שכונת השריע במה שכתב 'שמקומו ניכר במישוש שהוא גבוה מהאתרוג' היינו שהוא כעין פצע שכולט מן האתרוג וניכר במישוש היד, וכעין זה דעת הגר"י קרליץ (חוט שני סוכות עמ' רפא), שגור מורגש במישוש היד היינו שניכר על ידי מישוש היד שיש כאן איוה טע, וגר' בלעטל' שאינו ניכר, היינו שצריך הבחנה במישוש אם יש כאן בליטה, אבל באמת לכל 'בלעטל' יש מעט בליטה, ולכן אם בולט מעט אין בזה חשש, והוסיף, שאין לעשות חששות על כל 'בלעטל' אולי הוא בולט, שכל שצריך הבחנה במישוש אין בזה חשש הוא כשר.

ודעת הגר"ש אלישיב (תורת ד' מינים סי' כג סי"ב הע' בזה) שאם הן נרבקן לאתרוג עד בהיותו קטן וצמחו עמו, יש להחמיר לכתחילה, משום שיתכן שזה נחשב כעצמות האתרוג ולא דבר היצוני.

ואם נרבקן על האתרוג חול או שאר דברים זרים ועל ידי זה האתרוג לא צמח כראוי, דעת הגר"י קרליץ (חוט שני סוכות עמ' רפב) שנחשב לפגם באתרוג, וההכרעה בזה אם אכן האתרוג לא צמח כראוי היא על פי הראיה.

וכתמים שנעשו באתרוג על ידי מישוש היד, כתב החתם סופר (סוכה לו, א) שאם נעשו על ידי נענועי המצוה והו' הדרו והדרו, ובספר ארחות רבנו (ח"ב עמ' רעה) מובא שהחזו"א והגר"י קניבסקי ביארו שאין כוננת החתם סופר שבכך הוא מהודר וחשוב יותר, אלא כוונתו שמראות אלו הם בכלל מראה אתרוג, שהרי לא נעשו אלא משום שלקחו אותו בידים, ודעת הגר"ש אלישיב והגר"ש וואזנר (תורת ד' מינים סי' כג הע' ל) שמתברר שלא סמך החתם סופר להקל מפני סברא זו אלא בשאר הימים שאינם מדאורייתא, אבל ביום הראשון שמצותו מהתורה לא סמך על סברא זו להקל.

[משנ"ב ס"ק נ]

[עין פתארונים שפסקימו דאין לקהל קבוקים⁹⁰].

הלכות לולב סימן תרמח

קיד באר הנולה

(מו) **בְּכַל־שָׁהוּא.** (מו) *שׁוֹנֵשׁ מִי שְׁאוּמֵר דְּהוּא הֵדִין דְּיָבֵשׁ פּוֹסֵל (מח) שֵׁם *בְּכַל־שָׁהוּא: י"ג הַחֲזוּתִית הוּא כְּמוֹ (כב) [כב] (מט) *אֲבַעְבוּעוֹת וְיֵשׁ בּוֹ מַמֵּשׁ, שֶׁמְקוּמוֹ נִכָּר בְּמִשׁוֹשׁ שֶׁהוּא גְבוּהַ מֵהֶאֱתָרוֹג: הַגַּה וְלָכֵן יֵשׁ לְהַכְשִׁיר אִיבָן חֲזוּתִית שְׁקוּרִין בְּלִשׁוֹן אֲשֶׁרֶנּוּ מִי"ל לְפִי שְׂאִינָן גְּבוּהִים מִשְׁאָר הֶאֱתָרוֹג (מחז"ל). וְיֵשׁ מִי שֶׁפָּתַח דְּיֵשׁ לְהַכְשִׁירם מִטַּעַם (ג) *דְּנִחְשְׁבִים מִרְאֵה אֶתְרוֹג, מֵאַחַר (כז) [כז] דְּרִגְלִים לְהִיֵּת חֲרֻבָּה קָף (תיב)

באר היטב

לְהִיָּא לֶרֶב בְּרִיאָדָם, מְכַיִיט. וְדוֹקָא שְׁנִישְׁתַּח לְמִרְאֵה פְסוּלָה, אֲבָל נִשְׁמַח לְמִרְאֵה פְשִׁיחַ פְּשִׁיחַ, כִּי־ח. וְעִמָּ"א: (כב) אֲבַעְבוּעוֹת. וְדוֹקָא שֶׁהוּא נוֹלֵד מִעֲצָמוֹת הֶאֱתָרוֹג אֲבָל מִה שֶׁנִּשְׁעֶשֶׂה מִקִּטְמוֹ עֵקֶם וְאֲדָם מִחֲמַת שְׁעוּקָצִים אֲחֵה קוֹצִים פְּשִׁיחַ, מְכַיִיט, כְּנִי"ג, דְּבִיזוֹ סִימֵן קִיא: (כג) דְּרִגְלִים. וְאִם־כֵּן אֲפִלוּ גְבוּהִים מִשְׁאָר אֶתְרוֹג פְּשִׁיחַ,

שערי השוכה

מִשֵּׁשׁ שְׁפִירָקִינָן מִתְּפִלְפִים אֵל הָאָדָם וּפְעֻמִּים נְבוֹת שֶׁהָאָדָם מִתְּפַשֵּׁט עַל־פְּנֵי לֵב שֶׁחַח הָאֶתְרוֹג אוֹ עַל הַיָּסוּד כּוּ, וּמִתְחַלֵּל נֶחֱסֵל לִפְנֵי לֵב שֶׁהָאָדָם אוֹ לֹא שֶׁמִּשְׁעוֹ שֶׁהוּא מִרְאֵה אֶתְרוֹג נִיחָה אֵל הָאָדָם, וְיֹשֵׁב הַעֲוֵה לְהַכְשִׁיר בֵּין שְׂאִין לְנֹה רֵאִיהֶם נִסְמָלֵמֵד לְפִי הוּא מִרְאֵה פְסוּל אֲפִלוּ נִחְלִיט שְׁוֹאָר שְׁעוֹ מִרְאֵה לְבָבִי אֶתְרוֹג, שֶׁנִּסְמָלֵמֵד מִפִּי לְחֲבִטִים וְחַם פְּשִׁלוֹ חֲשׁוֹר לְנֹה, אֲבָל אֲדָם מִיּוֹן שֶׁלֹּא הַחֲזוּתִית לְפָסוּל יֵיֵל דָּגֵם מִרְאֵה הַן הַדָּר מְקַרֵּי, כְּמוֹ שֶׁפָּתַחְתִּים מִרְאֵה נֶחֱסֵל הוּא, וְגַם כִּיּוֹן שְׁוֹר דְּרָךְ גְּרוּלָטָן וְרִגְלִין לְהִיֵּת חֲרֻבָּה כֵּן מִרְאֵה אֶתְרוֹג הוּא וְלֹא גְדָעִי מֵאִתָּן חֲזוּתִית שְׁוֹרִין עַל־פְּנֵי הַחֲזוּתִית וְלֹא מִצְעָמֵת דוֹלֵל הֶאֱתָרוֹג וְפְסוּל, וְהִנְחַת שֵׁם מִלֵּת חֲזוּתִית הוּא עֵינִים הַתְּנִיחִים מִלֵּת לְקַח שְׁפִיחַ חֲנֹן קְטִישׁ בְּהִיָּה סְפִירָן ט. וְכֵן אִיבָן מִכְבוֹדוֹ דָּךְ מֵאֵל לְקַח אוֹ חֲזוּתִית הַמְּקַרֵּת וְאִם־כֵּן שֶׁלְּפָסֵת הַחֲזוּתִית כּוּ, כִּי לְשׁוֹי מִלְּפָנֵי דְבוּקָה בּוֹ דְּמִתְקַרְבָּמֵן וְחֲסֵד וְלִפְנֵי, עֵינִים וְעַתָּה דְבוּקָה בּוֹ לֹא שֶׁהָ אֵלָּא דְבָר־כִּי שֶׁהוּא גְבוּהַ קֶשֶׁת הָאֶתְרוֹג אֲפִלוּ הוּא וְלֹא מְקַרֵּי אִינוּ עֲלֵי אֲבָל פְּשִׁיחַ לְאֶתְרוֹג לֹא הוּי דְבוּקָה אֵלָּא מִרְאֵה אֲחֵה, וְעַיִן סִימֵן שְׂאִינָן: [כז] דְּרִגְלִים. עִבְהִיט. וְעַיִן בְּתַהֲדִי סִימֵן עַל שְׂכָחֵת: הַעֲוֵהִים לֹא־הִיטִים בְּמִשְׁטוֹת הַכְּשִׁיר אוֹתָם בְּלֵאִים מֵאִיל (הוּא מִה שֶׁאֵנּוּ קוֹרִים בְּלִשׁוֹן אֲשֶׁרֶנּוּ מִלְּעִיקָה) וְאֲפִלוּ שֶׁחַם פְּרֻשִׁים בְּמִשְׁכּוֹשׁ הַדָּר כּוּ, וְהֵי גְלֵאִים קִיאֵל שְׂכַחוּ דְּרִגְלֵי וְלִשְׁבִי מִרְאֵה הֶאֱתָרוֹג וְלֹא מְקַרֵּי אִינוּ עֲלֵי מִשׁוֹם כִּי בְּזַעַי, עֵינִים שְׁחִיטֵים בְּזַעַי, שֶׁלֹּא בְּשִׁנֵּי חֲרֻבָּה אֵין לְנִסְתֵּל מִתְּפִלְפִים בְּמִשְׁכּוֹשׁ חֲדָר. וְעַיִן אֲדָר שֶׁהִיא מְבֻדָּבִי סִימֵן קִיא וְגַם גִּיכִּי שְׂאִין לְהַגֵּל כְּדַא־פְּשִׁיחַ, עֵינִים וְעַיִן דְּבִטּוֹל חֲרֻבָּה שֶׁכִּי עַל חֲבִי הִטִּיא שֶׁכִּי אֲפִלוּ גְבוּהִים כּוּ: יָגֵם אֲפִלוּ עַל חֲטָמֵי פְּשִׁיחִים, דָּאִי מִשׁוֹם שְׂאִינָם גְּבוּהִים אִיכֵּי עַל חֲטָמֵי פְּסוּל, שְׂאִין אִם־אִינוּ חֲזוּתִית כִּי שְׁעוֹ מִרְאֵה פּוֹסֵל, עֵינִים. וְעַיִן כְּלוּשׁ שֶׁבְּבָרֵךְ בּוֹ לְהִרְאֵה דְמִתְחַלֵּל נֶחֱסֵל מִשׁוֹם דְּרִגְלֵי וְשִׁכְחִי חוּי מִרְאֵה אֶתְרוֹג וְלֹא מְקַרֵּי אִינוּ הַדָּר שֶׁבְּכֵל דָּךְ אֲפִלוּ מִפְּנֵי־כְּרֻבֵי אוֹ מִפְּנֵי־וְלַמְעֵלָה, וְעוֹד, שְׂאִין וְהַחֲזוּתִית, שְׂאִין מִשְׁעוֹשׁ גְבוּהַ כּוּ, עֵינִים, מְבָאָר דְּלִפִּי שְׂמַחַת קִיא אֵין גְּבוּהִים שְׁוֹר אֲפִלוּ מִחֲמַתֵּי וְלַמְעֵלָה, וְעַיִן בְּאֵלְהֵי זִשְׁאָר שֵׁם, וְעִמָּ"א אֵין כִּי הֵי אִם כִּלָּא אֲפִשֵׁר וְקְטִישׁ בְּאִר־מִסְכָּן:

משנה ברורה

מִרְאֵה. כְּגוֹן שְׁחוֹרָה⁽⁸⁸⁾ וְלָבָן⁽⁸⁹⁾, פְּמִבְּאָר לְקַמֵּן בְּסִפְרֵי טו: (מו) **בְּכַל־שָׁהוּא.** וְדוֹקָא (מט) **פְּשִׁיחַ נִשְׁמַח לְבָל, אֲבָל אִם אֵין נִרְאֵה לְעַיִן מִחֲמַת דְּבִתְרוֹג⁽⁹⁴⁾** וְצִרְדִּי לְהַסְפֵּל⁽⁹⁵⁾, אֵין זֶה כִּל־שָׁהוּא שְׁפּוֹקֵל⁽⁹⁶⁾: (מו) **וְיֵשׁ מִי שְׁאוּמֵר דְּהוּא הֵדִין דְּיָבֵשׁ וְכוּ', וְכֵן פִּסְק (ז) הַנֶּאֱלָמָה בְּהַ וְשְׂאִירֵי אֶתְרוֹגִים. וְלֹא דוֹקָא יָבֵשׁ, הוּא הֵדִין (ח) שְׂאָר פְּסוּלִין דְּמִשׁוֹם הַדָּר: (מח) שֵׁם בְּכַל־שָׁהוּא.** הֵינִי בְּמִקְוִים חֲטָמוֹת⁽⁹⁷⁾, אֲבָל בְּשְׂאָר מִקְוִיֹּת הֶאֱתָרוֹג דִּינוּ פְּחֻזוֹת וְשְׁעוֹ מִרְאֵה, (ג) שֶׁמְקַוִּים אֶתְרוֹג דִּינוּ חֲרֻבֵי, וְאִם בְּשִׁנִּים אִי בִּישְׁעֵה מִקְוִיֹּת פּוֹסֵל אֵין בְּמִעוֹטוֹ: י"ג (מט) **אֲבַעְבוּעוֹת.** יֵשׁ אוֹמְרִים (ג) דוֹקָא שְׁפִי אֲבַעְבוּעוֹת⁽⁹⁸⁾, דְּקִלָּו הִבִּי אֵינוּ בְּכַל־חֲזוּתִית, אֲבָל רַבִּים (ג) מִהֶאֱתָרוֹגִים חוֹלְקִין עַל זֶה וְדַעְתֵּם דָּאֵף אֲבַעְבוּעֵי אַחֲת, כִּל שְׁנִרְאֵה לְכָל אֲדָם לְעַיִן כִּלָּא הַסְפֵּלוֹת מְקַרֵּי חֲזוּתִית. חֲתָבוּ הַפּוֹסְקִים, דְּדוֹקָא שְׁפִינְוֹלֵד חֲזוּתִית מִעֲצָמוֹת הֶאֱתָרוֹג, אֲבָל מִה שֶׁנִּשְׁעֶשֶׂה מִקִּטְמוֹ עֵקֶם וְאֲדָם מִחֲמַת שְׁעוּקָצִים אֲחֵה קוֹצִים, פְּשִׁיחֵי⁽⁹⁹⁾. וְעַיִן בְּשְׂעוּרֵי־חֲשׁוּבָה וּבְבִיאֵר הַלְכָה: (ג) דְּנִחְשְׁבִים מִרְאֵה אֶתְרוֹג וְכוּ'. וְלִפִּי טַעַם זֶה, (כז) אֲפִלוּ גְבוּהִים מִשְׁאָר אֶתְרוֹג, פְּשִׁיחֵי. וְאֵין נִפְקָא־מִפָּה בֵּין אִם חֲזוּתִית הוּא (ג) בְּהַקְטָמוֹ אִי בְּשְׂאָר מִקְוִיֹּת. וְעַיִן בְּאֶתְרוֹגִים שֶׁהַכְּסִימוּ דָּאֵין לְהַקֵּל בְּגְבוּהִים⁽⁹⁹⁾ חֲזוּתִית, וְיִמֵּת פְּרִי הַמַּדְבָּה, אֲבָל מִה שֶׁנִּשְׁעֶשֶׂה עֵקֶם וְאֲדָם עַל־פְּנֵי עַיִן וְקוֹצִים אֵין פְּרִי עֲפוּשׁ וְרַקְבּוֹן וְלָכֵן אֵין זֶה חֲזוּתִית וְכִשְׁדֵּי, עַד פִּיִּם דְּכַרְבִּי: * דְּנִחְשְׁבִים מִרְאֵה אֶתְרוֹג. עַיִן בְּבִיאֵר הַגְּרָיָא דְּהַגְּהִי אֵף־עַל־פִּי שְׂאִין

באר הלקכה

לְהַחֲמִיר גַּם בְּנִסְתֵּל בְּחֻטְמוֹ, אִם לֹא בְּמִקְוִים הַדָּקִים: * וְיֵשׁ מִי שְׁאוּמֵר דְּהוּא הֵדִין דְּיָבֵשׁ וְכוּ'. הֵינֵנו אֲפִלוּ לְדַעַה קְרִיבָה בְּסִפְרֵי הַ דְּסִבְרָא לֵה שֵׁם בְּנִסְתֵּל לֹא פְסוּלִין בְּחֻטְמוֹ יוֹתֵר מִשְׂאָר מִקְוִיֹּת, הַכָּא לְעַנְנֵן נִכְשׁ חֲמִיר פְּשִׁיחֵי, דְּיָבֵשׁ טַעַמוֹ מִשׁוֹם הַדָּר, וּבְחֻטְמוֹ שְׁנִיבֵר יוֹתֵר לְעַיִן הַרְאֵה, אֲפִלוּ נִכְשֵׁשׁ כִּל־שָׁהוּא חוּי לֹא הֵי חֲדָר, וְעַיִן בְּכַמֵּן אֲבַחְתֵּם שְׁעוֹתוֹ דָּגֵם דַּעַה הַרְאֵה־נִשְׁנָה כִּבְרָא לֵה פֵן, וְלֹא אֲדָר שְׂאִינָן וְשְׂאִינָן אֵלָּא לְאִפְוִקֵי מַדְבַּח שְׁלִיטֵי־גְבוּהִים דְּלִדְיָה אֵין לְהַחֲמִיר לְעַנְנֵן יָבֵשׁ בְּחֻטְמוֹ יוֹתֵר מִשְׂאָר מִקְוִיֹּת, אֵין בְּבִיאֵר הַגְּרָיָא פְּרִי דְּדַעַה רִאשׁוֹנָה כִּבְרָא לֵה דָּאֵין לְהַחֲמִיר לְעַנְנֵן יָבֵשׁ בְּחֻטְמוֹ יוֹתֵר מִשְׂאָר מִקְוִיֹּת: * בְּכַל־שָׁהוּא. עַיִן בְּמִשְׁעֵה הַרְדֵּה דְּבִמְקוֹם אֶתְרוֹג רַבְּבוֹ אוֹ בְּשִׁנִּים וְשִׁלְשָׁה מִקְוִיֹּת אֵף בְּמִעוֹטוֹ, כֵּן כִּסַּב פְּרִי־קְטִינִים. וְלְעַנְנֵי דַעַחֵי לֹא בְּרִיאֵר דְּכֵר זֶה שֵׁם הַשְּׁלִישִׁה מִקְוִיֹּת, דְּהָא הַטַּעַם בְּחֲזוּתִית אִיתָא בְּמִשְׁכּוֹשׁ מִשׁוֹם דְּנִינוּ לֵה מְקַרֵּי, וְעַל־פִּי שֶׁהַכְּשֵׁשׁ בְּאֵתָה מִקְוִיֹּת לֹא יִדְעָנָא אִי חֲשִׁיב גְּמוֹר עַל־יְדִיָּוָה, אִם לֹא שְׂאִין רוֹאִין שְׁעוּקָצִים מִרְאֵה הֶאֱתָרוֹג עַל־פִּי חֲשִׁיב, וְצִרְדִּי עַיִן: * אֲבַעְבוּעוֹת. עַיִן בְּמִשְׁעֵה הַרְדֵּה מִה שֶׁנִּשְׁעֶשֶׂה דְּדוֹקָא שְׁפִינְוֹלֵד חֲזוּתִית מִעֲצָמוֹת הֶאֱתָרוֹג וְכוּ'. וְעַיִן בְּאֵלְהֵי רַבָּה שֶׁהִיא מֵאֲגַנְהַ דְּבִמְקוֹם שְׁשׁוּבָה עַל קוֹצִים גְּדֵל בּוֹ חֲזוּתִית, וְנִחְשְׁבִים לְיָשֵׁב בְּשְׂעוּרֵי־חֲשׁוּבָה דְּעַם הוּא גְבוּהַ מִשְׂאָר אֶתְרוֹג, וְלִשְׁוֹן הַמְּכַיִיט דְּחֵק לְפִי זֶה. וּבְכַמֵּן־יָשֵׁב לְבָב בְּשִׁיטוֹת, כִּיּוֹן שֶׁחֲזוּתִית הוּא מִה שְׁעוֹלֵד עַל־פִּי עֲפוּשׁ הַדָּר, הֵן כְּתוּלֵשׁ הֵן בְּמִחְסֵה, כְּמוֹ שֶׁפָּתַח הַחֻטְמוֹת־יָשֵׁב טוֹב פְּרָךְ ג' חֲסֵפָה, אִם־כֵּן דְּרָךְ הוּא דְּבִמְקוֹם שְׂשׁוּבָה עַל קוֹצִים, מְדָלָא שׁוֹלֵט שֵׁם אֲוִיר, שֶׁמְחַפְשֵׁשׁ שֵׁם וְגוֹלֵד שֵׁם חֲזוּתִית, וְיִמֵּת פְּרִי הַמַּדְבָּה, אֲבָל מִה שֶׁנִּשְׁעֶשֶׂה עֵקֶם וְאֲדָם עַל־פְּנֵי עַיִן וְקוֹצִים אֵין פְּרִי עֲפוּשׁ וְרַקְבּוֹן וְלָכֵן אֵין זֶה חֲזוּתִית וְכִשְׁדֵּי, עַד פִּיִּם דְּכַרְבִּי: * דְּנִחְשְׁבִים מִרְאֵה אֶתְרוֹג. עַיִן בְּבִיאֵר הַגְּרָיָא דְּהַגְּהִי אֵף־עַל־פִּי שְׂאִין

שער הציצין

(מט) אֲלֵהָ רַבָּה בְּשֵׁם הַמְּכַיִיט. וּבְאֵר הַפְּרִי־מַגִּיד, דְּכִיּוֹן דְּבִחֻטְמוֹ הַטַּעַם שֵׁלֵם אָדָם הוּא יוֹתֵר מִבְּשְׂאָר מִקְוִיֹּת, מִה שְׂאִין כֵּן בְּשִׁצְרֵךְ עַיִן וְהַסְתַּכּוֹת וּמִחְסוֹת אֵינוּ נִרְאֵה, אֵף בְּחֻטְמוֹ אֵינוּ פּוֹסֵל, עַיִן שֵׁם: (ז) וְכֵן בְּדִין, אֲחֵרֵי שְׁגוּרֵי תְּרַאשׁוֹנִים פְּתָבוּ בֵן בְּחִדְיָא, חֲמִיפִין (וְהִבְיֹאוּ הַבִּיתִּי־יֹסֵף בְּסִימֵן חֲרֻבָּה) וְהַכְּסִיבֵי שֶׁבְּיֹאֵוּ שִׁטּוֹן זֶה וְהַרְאֵשׁ וְתַרְבִּין: (ח) אֲחֵרִי־יָשֵׁב: (ט) פְּרִי־קְטִינִים. וְעַיִן בְּבִיאֵר הַלְכָה: (כז) מְקַח הַגְּדוּלָּה בְּשֵׁם מְכַיִיט: (ג) אֲלֵהָ רַבָּה בְּשֵׁם בְּנִסְתֵּל הַגְּדוּלָּה לֹא נִרְאֵה לוֹ דְּדִקּוּף זֶה, וְכֵן בְּכַפּוֹת־חֲמִינִים וּבְהַשְׁבָּחָה מִלְּשִׁיבֵי־כַפֵּשׁ הַלְקוֹ עַל־יו. וּמְדָלָא מְקוֹם נִרְאֵה דְּבִשְׂאָר יָשִׁים יֵשׁ לְקַמֵּן עַל חֲטָמוֹ לְהַקֵּל, אֲחֵרֵי שֶׁנִּשְׁמַח אֲחֵרִי־יָשֵׁב וְהַשְׁבָּחָה לְהַלְכָה: (ה) מְגִיד־אֲבַחְתֵּם בְּשֵׁם תְּרִימַח־הַדָּשֵׁן: (ו) דְּגוּלֵי חֲרֻבָּה. אֲכֵן מִה דְּמִשְׁמַע מִנֵּה דְּלִפִּי טַעַם הַרְאֵשׁוֹן שֶׁכִּסַּב הַכְּסִיבֵי אֵין טַעַם שְׂאִינָם גְּבוּהִים לֹא מִשׁוֹם דְּהוּא מִרְאֵה אֶתְרוֹג, מִפִּילָא פְסוּל בְּחֻטְמוֹ מִשׁוֹם שְׁעוֹ מִרְאֵה, צִרְדִּי עַיִן, וְלְדַבְרֵי גַם בְּשְׂאָר מִקְוִיֹּת הֶאֱתָרוֹג יָשֵׁל בְּרַבּוֹ, וְכִלְקַמֵּן בְּסִפְרֵי טו, וְפִיאֵי אֲתָבִי לָן בְּמִה שְׂאִינָם גְבוּהַ מִשְׂאָר אֶתְרוֹג, וְעַל־פְּרָסֵךְ אֵינוּ צִרְדִּיִן לְדַבְרֵי הַפְּרִי־מַגִּיד שֶׁפָּתַח דָּאֵף שְׁחֻזוֹת הוּא מִרְאֵה פְסוּלָה, מְדָלָא מְקוֹם גְּרוּהָה מִרְאֵה פְסוּלָה, עַל הַאֲבַעְבוּעֵי אֵין פּוֹסֵל, שְׂדֻרְבָּה בְּכֵךְ וְנִרְקַבְתֵּם מֵאֶתְרוֹג שְׂעוֹם חֲזוּתִית עַלֵּיהָ אִזּוּ פּוֹסֵל, וְאִם־כֵּן כְּשִׂאֵין שֵׁם חֲזוּתִית עַלֵּיהָ מִשׁוֹם שְׂאִינָם גְבוּהַ מֵאֶתְרוֹג, אֲפִלוּ עַל חֻטְמוֹ נְמִי כְּשִׁדֵּי:

הַרְבּוּם: 1 עֵלָה (בְּלַעֲטִיל). 2 פְּתָם.

הלכות לולב סימן תרמח

סימן עט: **יד** *אם עלתה בו חזוית (נא) בענין שפסול, או שהוא מנגמר, [*] *אם פשקולפו חוזר למראה האתרוג, (נב) פשר (לאחר שגולף (נג) ולא חסר פלוס): **טו** *נפל עליו מים בתלוש ותפח או סרה, או שהוא (נד) קבוש בחמץ או מבשל (נה) או מנגמר, פסול: **טז** *אם הוא שחור או לבן, במקום אחר פוסל ברבו, (נו) בשנים או בשלשה מקומות דינו בתזוית לפסול אפלו במעוטו: **יז** (נז) *מקום שהאתרוגים שלהם פעין שחורות מעט, (נח) פשרים; ואם היו שחורים ביותר קאדם כושי, הרי זה פסול בכל מקום: **יח** (נט) *ההעגל (נה) כבדור, פסול: **יט** (ס) ג'ג'לו בדפוס *ועשאו פמין פריה אחרת, פסול. **יצי** *עשאו כמו כריתו, (סא) אף-על-פי שעשאו דפין דפין פשר: **כ** *התיום, הדינו שג'ג'ל (סב) שנים דבוקים זה בזה, (סג) פשר: **כא** *הערק (סד) *שדומה לעשבי השדה, פסול, (סה) אלא-אם-כן חוזר (סו) למראה אתרוג פשר קשמשוהין אותו: **כב** [*] *שעור

א ה'איש שם
ב ברוך שם לוי
ג שם פברוקא
ד שם ה'איש
ה ש'ש'ה
ו וקאויקתא דבא שם
ז לוי וכפיש'ה ה'ר'ף
ח וקמפ'ים שם ה' שם
ט ברוך שם לוי
י שם פברוקא קמא
יא וקמפ'ים שם לוי
יב וקמפ'ים שם לוי
יג וקמפ'ים שם לוי
יד וקמפ'ים שם לוי
יז וקמפ'ים שם לוי
יח וקמפ'ים שם לוי
יט וקמפ'ים שם לוי
כ וקמפ'ים שם לוי
כא וקמפ'ים שם לוי
כב וקמפ'ים שם לוי

שערי תשובה

[*] אם פשקולפו כו'. עין פ'פ'ים שהגיה בא"ע אם מנתי תפנה זו בקטמ', הי"ל ודקלף כ"ש פסול כמו נקוד ל'ה'ר'ן. ע"ש: [*] **שעור אתרוג קטן כו'**, (נחב) כבדור שנספקו באתרוג כביצה בעצמות ובדאי בגמים אחרונים של חג והקטן שערו, או נפיק במים קטש בו כשעור, ובדאי ראיה מסימן תרכ"ב שג'ג'ל להחביש לא נפיק, ויש דוחין דסכה שאני ולא מפקדי ללות מימים כמו שאמרנו בבבב'ה דף ל' גבי הפרש ז' אתרוגים וכו' כמ"ש לקמן בסיומן תרס"ה, ע"ש. ולענין ההדחה לימא, דלא שיק' הן חלוקא רק לענין הקצה למעונו מה שא"כ פאו, אך בלא"ה נראה שאין הדין דומה ללא"ה פסוקי, ונתם דבר לבקר שיהיה ראוי לשקעה ודין שיעמי להתנבש דמן ע"ש סופו, ואף שפ'ר'ד' לפסול בכל פעם בסך אחר מי"מ אזילין פ'ר' איתא דמלךא שפסקין פעם אחת שיקמה, ראוי לישב על שקעה, משא"כ בזה שפ'ר'ה פ'ס'ים הוא טיית אחר

באר היטב

ח"ה, ד"מ, מ"א: (נד) **קבוש בחמץ**, אפלו לא שקה אלא קדי שנתים הרי כמבשל; ונראה דלדין דקמא לן כששירו במים מעליע הרי כמבשל הי"ג גבי אתרוג פסול, מ"א, וכן בדבש, ט"ז, וע"כ נ"י מ"ש"ש: (נה) **כבדור**, ולמעשה מן הפכחור אפלו אינו ע"ל כפוש כבדור, ע"ש ז': (נו) **למראה**, כ"י ש"ו: נראה פורשו אפלו בעודו ירק כשר כיון שיוכל לחזר למראה אתרוג, דאין לומר שאינו כשר אלא אחר שנגעשה כמראה אתרוג, דהוה פשיטא דכשר, ע"ש. ובמה"ר"ל כ"י שצ"ח לקנות הנקיים א"כ דבכ"ר החליל במקצת [לשוכ] למראה

באר הגולה

למראה האתרוג פשר⁹¹: * אם פשקולפו וכו' כשר, עין במשנה ברורה דאפלו לכתחלה מפר. וכתב הפרי"מגדים דמכל מקום כיוס-טוב אסור לקלפו ולהקשירו דהו' נמשך, כמו שאמר ללקט עכ"י הדין כיוס-טוב: * **נפל עליו מים בתלוש ותפח**, הנה במקרא איתא יתפוח סודת, פסול, ופרש ו"ש שתי לשונות, בפרוש א' כגון שפלו עליו גשמים בתלוש ותפח, וסרה — נרקב; ולשני אחרת, פסח — נרקב, וסרה — ריחו רע טהמת חולצים שאכלתה, ומשמע ללשון בתרא עלי'די הפיחה בלבד לא נפסל, והטור ושלחן-ערוך סתמו קלשנא קמא דרש"י, ותפוח אברהם שכתב ז"תפוח רוצה לומר נרקב צריך עיון, והנה לא נתבאר השעור דתפוח או סרה ובכ"ש ומבשל, והסתמך דשעורו ברבו, ולענין אם גם בזה בחטמו כגל-שהוא, צריך עיון, אחרי דהשעם הוא בחטמו משום דהחטם הוא נראה לעינים יתיר, ואפשר דהו' דוקא בתזוית וישאר שגוי מראה דמנפר שפי אכל לא בספח כל-שהוא וכן בהשאר, לבד מנפר, וצריך עיון: * **אם הוא שחור או לבן**, ועין בחי"א דאם שכתב דאדם הוא מראה אתרוג, ודעת הפרי"מגדים דאדם באדמימות הוא מראה פסולה, אבל פאהינא סומקא יש לומר שפראה קשרה היא: * **מקום שהאתרוגים שלהם פעין שחורות וכו'**, ואתרוג שחור מעט שג'ג'ל בשאר ארצות שאתרוגיהן אינן שחורות קל והובא למקום זה, לדעת רש"י וסיעתו הוא פסול אף בקיום זה, דהוא בכלל נדמה, והוא מה שאמר בפ'מרא ד'וטה לכושי פסול, אבל לדעת הרי"ף והמב"ם לא נזכר זה במקרא: * **העגל כבדור פסול**, עין בעטרת זקנים, ולא סתמתי¹⁰⁵, כי ראייה פרי"ף ורא"ש ורש"י ורי"ן גאיות ואור נרוע ושלחן-ערוך וסרה מפורד וסומק שפלים מרסקי כהור: * **ועשאו כמין בריה אחרת**, נראה דלאו דוקא שדומה לאחרת, אלא אפלו אינו דומה לשום בריה רק שגם דמין אחרת אין לו, מכל מקום פסול, וכן נראה מרש"י שכתב 'שאינו דומה לאתרוג קלל', משמע שצריך פסול הוא מה שאינו דומה לאתרוג (בכור' יעקב): * **שדומה וכו'**, עין במשנה ברורה מה שכתבנו לענין

משנה ברורה

משאר אתרוג כי אם בשעת הדחק: **יד** (נא) **בענין שפסול**, בין שקה ברבו או במעוטו כבמה מקומות וקלף על מקומות הפסולין: (נב) **פשר**, ואפלו לכתחלה (ט) יש להכשירו על-ידי כן: (נג) **ולא חסר פלוס**, דהינו שלא קלף ממנו רק קלפה החיצונה הדקה⁹⁸, דאם חסר ממנו משהו אפלו רק במקום אחד, (נז) פסול לדעה הראשונה לעיל בסעיף ב, ועין לקמן סימן תרמ"ט סעיף ה בהג"ה ויבמה שפ'הכנו שם במשנה ברורה סעיף-ה קטן לח⁹⁸: **טו** (נד) **קבוש בחמץ**⁹⁴, הנה, (נז) דבנה אפלו לא שקה (ס) אלא כדי שנתים⁹⁵ הו' כמבשל⁹⁶, והוא הדין פשקולה במים או בשאר משקין⁹⁷ (סא) ודבש מעט לעת, קמא לן דהי' כמבשל⁹⁸: **נה** או **מנגמר**, יש אומרים דדוקא (סג) אם הוא מנגמר בגנין הפסולין, כגון חזוית או שחור או לבן או ירק בעשבי השדה, ודינו כמו שפ'חוב לקמה בסעיף טו; ויש אומרים דאפלו אם הוא מנגמר בהרבה מראות כשרוח¹⁰⁰, ג"פ על-פ'פ'נים אינו בכלל הדר ופסול, והשעם בכל זה (סג) משום דאינו הדר: **טז** (נו) **בשנים או בשלשה מקומות**¹⁰¹ וכו', עין לעיל בסעיף י: **יז** (נז) **מקום וכו'**, אכל בשאר מקומות, אפלו בשחור מעט פסול, (נד) ומשמע אפלו הם סמוכין להן: (נח) **פשרים**, דאין-מהו בכר, ולא נפיק מכלל הדר¹⁰²: **יח** (נט) **העגל כבדור פסול**¹⁰³, שאין (סג) דרכו להיות בן לכושין: **יט** (ס) **ג'ג'לו בדפוס**¹⁰⁶, הינו שעשה לו דפוס בעודו קטן ומחבר באילן כדי שיעגל לפי מדת הדפוס והמנוחה: (סא) **אף-על-פי שעשאו דפין דפין**, הינו פעין שעושין גלגל רחם של מים, אפלו הכי

חשיב שפיר צורתו: **כ** (סב) **שנים דבוקים זה בזה**, בספר הערוך בשם רבנו האי, זה לשונו: הדין שאמרה, שני פנים הם: שנים דבוקים כפ'ר'ת¹⁰⁷, ואתר שהוא שני תצאין חלוקין מלמלה ומחברין מלמטה כל-שהוא: (סג) **פשר**, פינו שנקראו שנים יחד ודבוקין ומעדין זה בנה¹⁰⁸, שאין אדם יכול להפרידן, פ'י אחד קרעא בה ואין בו משום תוספות, ועין בבית-יוסף שהסמ"ג פסלו, (סד) ועל-כן יש להחמיר בדאפשר [א"ר]: **כא** (סד) **שדומה לעשבי השדה**, משום שבזה נכר שלא נגמר הפרי צדין, (סו) ומשמע דאם לא היה ירק פל'פה, פשר, דמסתמא נגמר פרו: (סה) **אלא-אם-כן חוזר וכו'**, רוצה לומר, היבא (סז) דידענין טבע האתרוגים שבאותו מקום

שער הציון

(ט) מוכח מרא"ש: (נח) הינו בים רשון לבר: (נט) סג'אברהם: (ס) עין פ'מציית'השקל דמרי' דחמץ תתק⁹⁶, וכן פ'ב' הגר"י: (סא) ט"ז, ועין פ'מציית'השקל דאם סתם ברבש קרש לא אחרין בה דהי' כמבשל: (סב) עין פ'רין פ'ר' ג דבור המתחיל 'אכל בשנים או שלשה מקומות' שהביא שם שם זכות פענן הנה, ודעת הגר"א בסעיף טז לתקל, ומרעז השלחן-ערוך שם דינו בגנין הפסולין, משמע לכאורה דסבירא לה כן לדגא, ולמעשה צריך עיון, ועין בספר בכור-יעקב: (סג) אליה רבה בשם ספר אטרש'ל: (סד) ודעת רש"י ורי"ז ואור נרוע ורא"ש וטור לתקל בנה: (סז) מלשון זה משמע לכאורה דלא הוי בכלל אתרוג, ואם-כן הוא פסול בכל המים, אכל לעניית דמי' אפ'ר' לומר דהשעם הוא משום שאינו הדר, ולפי זה לכתובים וסיעתו פשר בשאר יומי, הדבאי לא גרע דבר זה מגולו בדפוס ועשאו כמין בריה אחרת, ומכח מהרמב"ם פ'ק ח מהלכות לולב הלכה ה' וט' כשר בשאר יומי¹⁰⁴, עין שם: (סו) וכן הרוקם ורבו' וקמ' [שם בא"ר]: (סז) פרי"מגדים: (סח) מוכח מלשון התוספות:

